

УДК [801:891.161.2] (082)

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-3/33>**Гарачковський О. І.**

Київський університет культури

ВІКТОР ДУДКО ЯК ЖУРНАЛІСТ І ДОСЛІДНИК ЖУРНАЛІСТИКИ

У статті висвітлюється журналістський та журналістикознавчий спадок Віктора Івановича Дудка (1959–2015). Розглядаються чотири етапи становлення журналіста: 1) ранній (1971–1976), коли він навчався у 4–10 класах Городнянської середньої школи № 2 й активно друкувався в міськрайонній газеті «Сільські новини»; 2) період навчання в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка (1977–1985) і робота в редакції чернігівської обласної молодіжної газети «Комсомольський гарт» після навчання, співпраця з багатьма районними, обласними і всеукраїнськими виданнями; 3) навчання в аспірантурі Інституту світової літератури ім. О.М. Горького АН СРСР (1985–1988) та 4) робота в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (1989–2015).

Журналістські матеріали В. Дудка позначені високим фаховим рівнем, інформаційною наповненістю матеріалів, фактажем, мінімумом ідеологем, високим аналітичним узагальненням.

Журналістикознавчий доробок В. Дудка доволі вагомий. Тільки на основі його попереднього осмислення можна стверджувати, що непересічним явищем у галузях українського джерелознавства й текстології, а також журналістикознавства стали шевченкознавчі студії науковця, праці про журнал «Основа» – перший український журнал на теренах Російської імперії. Цю тему науковець досліджував упродовж усього свого життя. Близько 50 його публікацій висвітлюють різні аспекти історії журналу, його авторів, читачку аудиторію, цензурні матеріали тощо.

Висвітлюється співпраця науковця з журналом «Слово і час», розглядаються найважливіші публікації В. Дудка, що з'явилися на шпальтах часопису.

Ключові слова: журналістика, газета, журнал, публіцистика, нарис, кореспонденція, замітка, стаття.

Постановка проблеми. Віктор Дудко прожив усього 55 років, з яких понад 40 років присвятив журналістиці й науці про неї. Публіцистичний спадок ученого становить понад чотири сотні оприлюднених матеріалів різних жанрів, журналістикознавчий – майже сто розвідок, статей і рецензій у фахових виданнях. «Його публікації наснажують величезною духовною силою, бо в осерді їхнього задуму і талановитого втілення висока мета – Україна» [6, с. 62].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення життєвого й творчого шляху Віктора Дудка, талановитого журналіста й науковця, лише розпочинається. У другому томі «Шевченківської енциклопедії» та в журналі «Слово і час» [1; 2], у «Літературному Чернігові» [5], в «Новом літературном обозрениі» [3] з'явилися статті про його шевченкознавчі студії. Побачив світ X том щорічника «Спадщина: літературне джерелознавство, текстологія», присвячений пам'яті Віктора Дудка [6], а також рецензія на згадане видання [4].

Водночас досі ще немає спеціальної праці про публіцистичний і журналістикознавчий доробок В. Дудка. Таким чином, актуальність дослідження

спричинена необхідністю систематизації та опрацювання публіцистичної і наукової спадщини непересічного журналіста і вченого, а також відсутністю публікацій на цю тему.

Мета статті – систематизувати й осмислити журналістський і науковий доробок Віктора Дудка.

Виклад основного матеріалу. Віктор Дудко народився 12 грудня 1959 року в м. Городня Чернігівської області в сім'ї районного журналіста й краєзнавця, «де завжди на першому місці були освіта і любов до праці, ентузіазм» [6, с. 22]. Батько, Іван Петрович, опублікував 30 книжок – художніх, історико-краєзнавчих досліджень, присвячених маловідомим сторінкам історії Чернігівщини, проблемам культури і літератури рідного краю. Окремі його поезії було покладено на музику. Мати, Наталія Іванівна, доброзичлива й турботлива жінка, працювала в місцевій друкарні. У такій родині зростав майбутній журналіст і науковець.

Перші журналістські матеріали учня 4 класу місцевої середньої школи № 2 Віктора Дудка з'явилися 1971 року в міськрайонній газеті

«Сільські новини». На той час юному дописувачеві ще не виповнилося й 12 років. Це були короткі інформаційні замітки. Згодом почали друкуватися оглядові тексти інших жанрів: «Розповідь про юного партизана» (27 лютого, № 25. Рубрика: Книги про Чернігів) [рец. на кн.: *Скорина О.А. Плоті допливуть*. Київ: Веселка, 1971. 151 с.]; «Чайнворд "Городнянщина"» (6 березня, № 28); коротенькі замітки «Зірниця-71» (2 листопада, № 130) і «Математичний КВК» (14 грудня, № 147); краєзнавчі кросворди тощо (усього 10 публікацій за рік). У 1972 році до «традиційних» кросвордів додалися «Криптограма "Військове"» (22 лютого, № 23) й тематичні кросворди – «Синоніми» (15 квітня, № 46), «Дати» (3 червня, № 67), «Чернігівщина», «Городнянщина» тощо; спортивний мікро-репортаж «Шкільний крос» (10 жовтня, № 122); замітка «Зустріч із письменниками» (30 березня, № 39) та інші інформаційні матеріали про життя школярів Городнянщини (усього 12 публікацій за рік).

У 1973 році Віктор Дудко надрукував уже 22 матеріали: кросворди; замітки про спортивні учнівські змагання (На першість «Колоса» з шашок. 17 березня, № 33; На першість області. 19 квітня, № 47; Змагаються юні легкоатлети. 17 травня, № 57; Старти і фініші «королеви спорту». 24 травня, № 60; Поразка чемпіона, фінал першості з волейболу. 28 серпня, № 101; Змагаються кросмени. 25 жовтня, № 126 тощо); нотатки туриста «Експерсія до Чернігова» (28 червня, № 75); стаття про походження назв міста Городня та сіл району «Назва... звідки вона? (Топоніміка – наука цікава)» (20 жовтня, № 124); стаття «Наочна історія рідного краю: до 10-річчя краєзнавчого музею» (13 листопада, № 133); репортаж про відкриття кімнати-музею краєзнавцями Городнянської середньої школи № 2 «Наша слава – бойова і трудова» (11 грудня, № 144) тощо. Варто зауважити, що в цей час Віктор захопився фотографією майже на професійному рівні, тож багато з його репортажів, нотаток із подорожей та інші матеріали в газетах супроводжувалися фотознімками.

Наступного, 1974 року кількість публікацій зросла до 24 журналістських виступів – у середньому по 2 публікації щомісяця: цикл «нотаток туриста» – «Музеї Полтавщини»: 1. Минуле і сучасне міста над Ворсклою (22 січня, № 10; 24 січня, № 11); 2. На місці великої битви. – 29 січня, № 13); 3. Тут Котляревського сліди. – 31 січня, № 14); 4. Зібрання мистецьких скарбів (2 лютого, № 15); рецензія «Повість про юного месника» (16 липня, № 85) [рец. на кн.: *Малець В.М. Осінні*

хурделиці. Київ : Веселка, 1974. 197 с.]; цікаві факти про Городнянщину «Чи знаєте ви, що...» (23 листопада, № 140); замальовка «Хлопець – що треба!» (18 травня, № 60) та інші.

У 1975–1976 роках Віктор Дудко мав уже 54 публікації (по 27 щороку). Розширився жанровий і тематичний діапазон оприлюднених матеріалів: **нариси** «І фізик, і лірик» (1975, 7 червня, № 67) [Про В. Кузьменка, учня Макишинської середньої школи. Нині В. Кузьменко – доктор філологічних наук, професор, член НСПУ] та «Ешелони Володі Казначеева» (1976, 16 жовтня, № 125) [На основі архівних матеріалів Ф. Бєбка про партизанську діяльність В. Казначеева, підричника партизанського з'єднання О. Федорова] і «Професії Миколи Сергієнка» (1976, 26 жовтня, № 130); розлогий **цикл «нотаток туриста»** про Ленінград (1975, 5 серпня, № 93; 7 серпня, № 94; 19 серпня, № 99; 26 серпня, № 102); **рецензії** «Із партизанського фотолітопису» (1975, 25 вересня, № 115) [рец. на кн.: *Давидзон Я.Б. Уходили в поход партизаны... : Страницы партизанской фотолетописи*. Киев : Мистецтво, 1970. 127 с.] та «Чарівний дивосвіт (Книги наших земляків)» (1976, 4 травня, № 54) [рец. на кн.: *Кезля В.В. Червень, початок літа : Повість, оповідання*. Київ : Рад. письменник, 1976. 160 с. (Перша книга прозаїка)]; **оповідання** «Сашко» (1975, 5 липня, № 80); **інтерв'ю** «Яку дорогу обереш, випускнику?» (1976, 23 жовтня, № 128); *звіт* «Читацька конференція» (1975, 5 листопада, № 133) [Про конференцію у Городнянській середній школі № 2 по книзі В. Павлова «По закону верности» (Москва : Политиздат, 1971. 112 с.) про командира партизанського руху на Чернігівщині М. Попудренка] та інші.

Крім міськрайонної газети «Сільські новини», юнак «прописався» також на сторінках обласної молодіжної газети «Комсомольський гарт». І це на додаток до шкільної програми, яку він виконував успішно. А ще, за свідченнями молодшого брата Олександра, Віктор «постійно брав участь у районних та обласних олімпіадах із улюблених предметів» [6, с. 23].

Л. Якубенко, колишній редактор міськрайонної газети «Сільські новини», так означив ранній період становлення В. Дудка як журналіста: «Через районну газету він у своїх кореспонденціях поступово шліфував стиль письма, брався за серйозні жанри. Мало не в кожному номері «Сільських новин» публікувалися спортивні новини від Віктора Дудка. З'являлись і солідні кореспонденції, невеличкі замальовки та рецензії на книги. Причому про книги, які тією чи іншою мірою

доносили читачам досі невідоме з історії Городні. Нам, газетяркам, це була солідна підмога» [6, с. 64].

У 1977–1982 роках юнак навчався на факультеті журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Отримав диплом за спеціальністю «журналіст». Захистив дипломну роботу на тему «Стежками видатного майстра (Невідомі сторінки біографії І.А. Кочерги – драматурга і публіциста)». Під час навчання в університеті активно друкувався в районній, обласній і республіканській пресі, зокрема в уже згаданих газетах «Сільські новини» (18 публікацій) і «Комсомольський гарт» (10 публікацій), у газетах «Літературна Україна» (1 публікація), «Молода гвардія» (1 публікація), «Молодий комунар» (18 публікацій) і «Друг читача» (4 публікації), в журналі «Україна» (4 публікації) та в інших виданнях.

Після закінчення університету В. Дудко працював у чернігівській обласній молодіжній газеті «Комсомольський гарт», у якій друкувався ще з 8-го класу. Виконував обов'язки завідувача відділу листів і масової роботи, згодом очолив відділ комсомольського життя. І, звісно ж, активно виступав у пресі: в «Комсомольському гарті» (майже в кожному номері упродовж 1982–1985 років), у «Деснянській правді», в «Молоді України», в журналі «Вітчизна» та в інших виданнях.

З 1985 року В. Дудко – аспірант відділу національних літератур Інституту світової літератури імені О.М. Горького АН СРСР у Москві. За три роки під керівництвом Н.С. Над'ярних написав і успішно захистив кандидатську дисертацію «Эпистолярное наследие украинских писателей-реалистов конца XIX – начала XX века в контексте украинско-русских литературных взаимосвязей» (1989). Джерельною базою дослідження стали приватні кореспонденції І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, Л. Глібова, П. Грабовського, О. Кониського, Б. Грінченка, В. Самійленка і десятків інших українських адресантів – почасти оприлюднені, а здебільшого невідомі широкому загалові, зосереджені до того ж у різних архівах Москви, Петербурга (на той час Ленінграда), Києва, Чернігова, Ніжина. Така широка тема давала можливість молодому дослідникові тримати в полі зору глобальний рух літературного процесу зламу XIX – XX століть, а не звужувати об'єкт аналізу лише до кількох постатей, хоч і недрогорядних. Навчання в Москві розширило взаємини В. Дудка з петербурзькими науковцями В. Вацура, Б. Єгоровим, В. Баскаковим та іншими співробітниками Пушкінського Дому. «Петербург із його славними традиціями джере-

ловничих студій, по суті, остаточно сформував Дудка-науковця» [6, с. 15].

Після закінчення аспірантури, повернувшись в Україну, В. Дудко реалізовував у своїх дослідницьких студіях засвоєні на чужині знання, принципи наукової етики, «по-новому вкорінював джерелознавчі традиції наукового Петербурга в український ґрунт» [Там само]. Потрапив на роботу до Інституту літератури, у відділ рукописних фондів і текстології. У березні 1992 року його призначили на посаду вченого секретаря Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Упродовж 1994–1997 років навчався в докторантурі при Інституті літератури, після завершення навчання знову працював у відділі рукописних фондів і текстології. І водночас активно виступав у пресі як журналіст і науковець.

Вражає різноманітність видань, у яких В. Дудко публікував свої замітки, рецензії, репортажі, інтерв'ю та інші журналістські матеріали, наукові розвідки, статті, полемічні роздуми. Це газети, наукові та науково-популярні часописи, збірники та енциклопедії, що впродовж понад чотирьох десятиліть з'являлися друком в Україні, Росії, Білорусі, Польщі та США.

В. Дудко активно включився в роботу експертної групи над підготовкою «Шевченківської енциклопедії». Сам написав десятки статей для енциклопедії, зокрема про Шевченкове оточення. У 1998–2001 роках він був редактором літературознавчої рубрики статей журналу «Київська старовина», і «цей часопис за час участі в ньому Віктора був одним із найкращих в Україні» [6, с. 20].

В. Дудко був також постійним автором журналу «Слово і час». Перша його публікація у «Радянському літературознавстві» (так називався часопис до перейменування у 1990 році) присвячена висвітленню раннього періоду життя І. Кочерги, навчання у чернігівській гімназії та університеті св. Володимира (До біографії Івана Кочерги // РЛ. 1984. № 4. С. 57–61). Наступного року В. Дудко вмістив у часописі рецензію «Про один путівник» (РЛ. 1985. № 6. С. 65–67) [рец. на кн. : *Реп'ях С.П. Літературні музеї Чернігівщини : Короткий путівник*. Київ : Реклама, 1983. 104 с.]. Згодом було оприлюднено «Оповідання П.А. Грабовського в газеті „Сибирский листок“» (РЛ. 1987. № 8. С. 43–49). [Вступне слово до опублікованого оповідання «Из якутской жизни», коментарі про історію створення і жанрові особливості твору В. Дудка]. У 1989 році дослідник надрукував у журналі дві статті: 1. «Невідомі фейлетони В. Самійленка у чернігівській газеті „Десна“ („Утренняя заря“»

(РЛ. 1989. № 2. С. 39–48). [Вступ, примітки до публікованих текстів «Немножко конституції», «Утренняя заря» і «К лечению некоторых заболеваний» В. Дудка] і 2. «Над листами Павла Грабовського (До проблеми коментування)» (РЛ. 1989. № 9. С. 35–39). [В. Дудко уточнив, що в листах ідеться про «Словарь російсько-український М. Уманця і А. Спілки», статтю з газети «Санкт-Петербургские ведомости», ймовірно, написану О. Маковеєм, та про переклад російською оповідання І. Франка «До світла»].

У 1990 році журнал перейменували на «Слово і час», і в № 6 оновленого часопису з'явилася стаття В. Дудка «М.М. Коцюбинський і критик І.В. Иванов (До історії взаємин)». У публікації науковець висвітлює біографію та літературно-критичну діяльність критика І.В. Иванова, подав републікацію листа до нього від М.М. Коцюбинського.

Згодом були надруковані інші студії науковця: «Новорічний огляд Л. Глібова» (СІЧ. 1991. № 1. С. 88–90); «Коли ж народився Митрофан Александрович?» (СІЧ. 1992. № 2. С. 83–84); «Кілька доповнень» (СІЧ. 1992. № 3. С. 80–81) [Уточнення до студії І. Бажинова «Невідома стаття М. Драгоманова про Франка»]; «Українська преса за межами України» (СІЧ. 1996. № 10. С. 77) та багато інших. Оприлюднював також інформаційні нотатки з приводу семінару «Текст. Контекст. Едиція» тощо.

В. Дудко стояв біля витоків щорічника «Спадщина. Літературне джерелознавство. Текстологія», був постійним автором і редактором його, узяв на себе наукове редагування випусків. «Тут знадобилися його журналістський досвід, широка філологічна ерудиція, дослідницькі здібності, а також наукова принциповість і високі естетичні якості. Саме він задав ту високу наукову планку, якою наш щорічник вирізнявся серед української

філологічної періодики» [6, с. 9], – зазначають упорядники десятого тому «Спадщини», присвяченого пам'яті В. Дудка.

Найпомітнішим внеском В. Дудка в журналістикознавство є його праці про «Основу» – перший український журнал на теренах Російської імперії. Цю тему науковець досліджував упродовж усього свого життя. Близько 50 його публікацій висвітлюють різні аспекти історії журналу, його авторів, читацьку аудиторію, цензурні матеріали тощо.

Висновки. Публіцистичний спадок Віктора Дудка в сучасній українській журналістиці виокремлюється високим фаховим рівнем, інформаційною наповненістю матеріалів, фактажем, мінімумом ідеологем, високим аналітичним узагальненням. У творчому шляху журналіста можна виділити кілька етапів: 1) ранній (1971–1976), коли В. Дудко навчався у 4–10 класах Городнянської середньої школи № 2 (нині № 1) і активно друкувався в міськрайонній газеті «Сільські новини»; 2) період навчання в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка (1977–1985) і робота в редакції чернігівської обласної молодіжної газети «Комсомольський гарт» після навчання, співпраця з багатьма районними, обласними і всеукраїнськими виданнями; 3) навчання в аспірантурі (стаціонар) Інституту світової літератури ім. О.М. Горького АН СРСР (1985–1988) та 4) робота в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (1989–2015).

Доволі вагомий і журналістикознавчий доробок В. Дудка. Тільки на основі його попереднього осмислення можна стверджувати, що непересічним явищем у галузях українського джерелознавства й текстології, а також журналістикознавства стали шевченкознавчі студії науковця, праці про журнал «Основа».

Список літератури:

1. Боронь О. Дудко Віктор Іванович. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. Т. 2. Г–З / редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) та ін. ; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2012. С. 434.
2. Боронь О. Нове слово у шевченкознавстві. *Слово і час*. 2014. № 12. С. 116–119.
3. Булкина І. Віктор Дудко. Тарас Шевченко : джерелознавчі студії. *Новое литературное обозрение*. 2015. № 1 (131). С. 53–54.
4. Гарачковська О.О. Здобутки і втрати у царині джерелознавства і текстології. Рецензія на Х том щорічника «Спадщина : літературне джерелознавство, текстологія», присвячений пам'яті Віктора Дудка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія*. Одеса, 2016. Вип. 24. С. 168–169.
5. Кузьменко В. Бранець сумління (Вікторові Дудку – 55!). *Літературний Чернігів*. 2014. № 4. С. 147–149; Кузьменко В. Шевченкіана Віктора Дудка. *Літературний Чернігів*. 2015. № 3. С. 189–191.
6. Спадщина : Літературне джерелознавство, текстологія. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ : Laurus, 2015. Т. X : Пам'яті Віктора Дудка. 600 с.

Harachkovskiy O. I. VICTOR DUDKO AS A JOURNALIST AND JOURNALISM RESEARCHER

The article covers Viktor Dudko's (1959–2015) journalistic and journalism studies legacy. Four stages of the journalist's formation are considered: 1) early-stage (1971–1976), when he studied in grades 4–10 of Horodnia

Secondary School № 2 and was actively published in the city district newspaper "Silski Novyny" ("Rural News"); 2) the period of study at Taras Shevchenko State University of Kyiv (1977–1985) and work in the editorial office of the Chernihiv regional youth newspaper "Komsomolskyi Hart" ("Komsomol Hardening") after study, cooperation with many district, regional and all-Ukrainian publications; 3) postgraduate studies at the M. Gorky Institute of World Literature of the USSR Academy of Sciences (1985–1988) and 4) work at Taras Shevchenko Institute of Literature of National Academy of Sciences of Ukraine (1989–2015).

V. Dudko's journalistic materials are marked by a high professional level, information materials fullness, facts, minimum ideologies usage, high analytical generalization.

V. Dudko's journalistic achievements are quite significant. Only on the basis of its preliminary comprehension it can be stated that the Shevchenko studies of the scientist and the works on the journal "Osnova", the first Ukrainian journal in the Russian Empire, became an uncommon phenomenon in the fields of Ukrainian source studies and textology, as well as journalism studies.

The scientist has been researching this topic throughout his life. About 50 of his publications cover various aspects of the journal's history, its authors, readership, censorship materials, etc.

The scientist's collaboration with the journal "Slovo I Chas" ("Word and Time") is covered, V. Dudko's most important publications, which appeared in the pages of the journal, are considered.

Key words: *journalism, newspaper, journal, publicistic, essay, correspondence, note, article.*